

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

СТРУЦЬ ОЛЕНА АНАТОЛІВНА

УДК 343.132

**ЗАКОННІСТЬ ТА ОБҐРУНТОВАНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ
СЛІДЧИХ ДІЙ ЯК ГАРАНТІЯ ПРАВ І СВОБОД УЧАСНИКІВ
КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Київ – 2009

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Київському національному університеті внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
Галаган Олександр Іванович,
Київський національний університет внутрішніх справ, проректор

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент

Погорецький Микола Анатолійович,

Служба безпеки України, заступник начальника Управління

кандидат юридичних наук, доцент

Кучинська Оксана Петрівна,

Академія адвокатури України, проректор

Захист відбудеться 18 грудня 2009 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д 26.007.05 у Київському національному університеті внутрішніх
справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського національного
університету внутрішніх справ за адресою: 03035, Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий “___” листопада 2009 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. Д. Удалова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Конституція України проголосила людину, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення її прав та свобод – головним обов'язком держави (ст. 3).

Сучасний етап судово-правової реформи в Україні, що спрямований на реалізацію положень Основного Закону та міжнародно-правових договорів, визначається переорієнтацією кримінального процесу на утвердження пріоритетного становища прав та свобод особи щодо соціальних інтересів. Так, згідно з Концепцією реформування кримінальної юстиції України, затвердженої Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 р. “Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів”, кримінальне судочинство має забезпечувати неухильне дотримання прав особи у процесі діяльності органів досудового розслідування відповідно до вимог Конституції України та міжнародних договорів щодо прав людини.

Складність реалізації державою покладеного на неї обов'язку зумовлена об'єктивними властивостями кримінального процесу, що роблять неминучим обмеження прав та свобод його учасників. Це, зокрема, стосується й провадження слідчих дій, які, як правило, поєднуються зі суттєвим втручанням у сферу особистих прав та свобод особи. Тому держава покликана створити систему гарантій прав та свобод учасників кримінального судочинства, здатну забезпечити недопущення їх порушення під час прийняття компетентним органом рішення про проведення відповідної слідчої дії, у процесі її провадження та процесуального оформлення перебігу і результатів.

Однак, незважаючи на чималу кількість змін, що були внесені до Кримінально-процесуального кодексу України (КПК) протягом останніх років, законодавча регламентація порядку провадження слідчих дій залишається недосконалою. Зокрема, невизначеними залишаються поняття та система слідчих дій. Недостатньо чітко сформульовані в законі й підстави для їх проведення. Це дає можливість органам досудового розслідування при правозастосуванні на власний розсуд тлумачити окремі положення закону, що, у свою чергу, створює сприятливі умови для необґрунтованого обмеження прав та свобод учасників кримінального судочинства, залучених до проведення слідчих дій.

Теоретичне підґрунтя дисертаційного дослідження становлять праці вітчизняних вчених: Ю. П. Аленіна, М. І. Бажанова, В. П. Бахіна, В. І. Галагана, О. І. Галагана, Н. В. Глинської, Ю. М. Грошевого, А. Я. Дубинського, В. С. Зеленецького, А. В. Іщенка, Н. С. Карпова, І. І. Котюка, В. С. Кузьмічова, О. П. Кучинської, Л. М. Лобойка, Є. Д. Лук'янчикова, В. Т. Маляренка, О. Р. Михайленка, М. М. Михеєнка, В. Т. Нора, М. А. Погорецького, М. В. Руденка, С. М. Стахівського, В. М. Тертишника, Л. Д. Удалової, А. П. Черненка, Ю. М. Чорноус, В. П. Шибіки, М. Є. Шумила, а також науковців колишнього СРСР і країн-членів СНД – Г. А. Абдумаджидова, І. Є. Биховського,

С. П. Єфімічева, Є. Ф. Куцової, О. М. Ларіна, П. А. Лупинської, М. С. Строговича, О. П. Рижакова, О. Б. Соловйова, С. А. Шейфера та інших.

Водночас плідна робота науковців не вирішила всіх спірних питань, що постають в ході динамічного розвитку кримінально-процесуального права. Так, невизначеними залишаються сутність підстав для проведення слідчих дій та їх правова природа. Крім того, недостатньо дослідженим є механізм судового захисту конституційних прав та свобод учасників кримінального судочинства під час провадження слідчих дій, що не може негативно не позначитися на їх забезпеченні.

Тому в сучасних умовах реформування кримінального судочинства проблема законного та обґрунтованого провадження слідчих дій з позиції захисту прав і свобод особи відповідає потребам сучасної процесуальної науки та практики розслідування злочинів. Визначене питання набуває особливої актуальності напередодні прийняття нового КПК, у проектах якого розширюється перелік способів збирання та перевірки доказів, що існує нині.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до Пріоритетних напрямів наукових і дисертаційних досліджень, які потребують першочергового розроблення і впровадження в практичну діяльність органів внутрішніх справ, на період 2004–2009 рр. (затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України від 5 липня 2004 р. № 755), планів науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт Київського національного університету внутрішніх справ на 2007–2009 рр., ґрунтується на положеннях Концепції реформування кримінальної юстиції України (затвердженої Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008), а також Плану заходів щодо реалізації Концепції реформування кримінальної юстиції України (затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2008 р. № 1153–р).

Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Київського національного університету внутрішніх справ (протокол від 30 січня 2007 р. № 1) та внесена до Переліку тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права, розглянутих і схвалених Академією правових наук України (2007 р.) (№ 687).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є розкриття змісту і значення законності та обґрунтованості проведення слідчих дій в системі процесуальних гарантій прав і свобод учасників кримінального судочинства, а також внесення й обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення кримінально-процесуального законодавства України та практики його застосування у цій частині.

Для досягнення зазначеної мети були поставлені такі *завдання*:

- конкретизувати поняття “слідчі дії”, визначити їх правову природу та систему;
- розглянути сутність та види процесуальних гарантій у кримінальному судочинстві;
- з'ясувати значення процесуальних гарантій у забезпеченні прав та свобод особи під час проведення слідчих дій;

- дати характеристику законності провадження слідчих дій в системі гарантій прав та свобод особи;
- розкрити правові та фактичні підстави для проведення слідчих дій;
- розглянути механізм судового контролю за обмеженням конституційних прав та свобод особи під час провадження слідчих дій;
- встановити роль прокурорського нагляду у забезпеченні законного та обґрунтованого проведення слідчих дій;
- охарактеризувати повноваження начальника слідчого відділу та начальника органу дізнання, спрямовані на забезпечення законності та обґрунтованості проведення слідчих дій;
- розробити пропозиції щодо вдосконалення кримінально-процесуального законодавства, яке регламентує підстави і порядок провадження слідчих дій.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини у сфері кримінального судочинства, що виникають у процесі забезпечення прав і свобод його учасників під час провадження слідчих дій.

Предмет дослідження – законність та обґрунтованість проведення слідчих дій як гарантія прав і свобод учасників кримінального судочинства.

Методи дослідження обрано з урахуванням поставленої мети й завдань дослідження, його об'єкта і предмета. *Порівняльно-історичний метод* застосовано при вивченні джерел кримінально-процесуального права нашої держави з часів Давньої Русі, що дозволило простежити генезис інституту слідчих дій, а також визначити сучасні тенденції його розвитку (підрозділ 1.1). *Порівняльно-правовий метод* покладено в основу аналізу та зіставлення національного та іноземного кримінально-процесуального законодавства (Республіки Білорусь, Республіки Вірменія, Республіки Казахстан та Російської Федерації) в частині, яка регламентує порядок провадження слідчих дій (підрозділи 1.1, розділ 2; підрозділи 3.1 та 3.3). Завдяки *структурно-функціональному методу* вдалося з'ясувати місце законності та обґрунтованості слідчих дій у системі гарантій прав і свобод учасників кримінального судочинства (підрозділи 1.2, 1.3, розділ 2). *Системно-структурний метод* використано при дослідженні підстав для провадження слідчих дій і встановленні взаємозв'язку між елементами, які їх утворюють, що дало можливість розкрити сутність обґрунтованості проведення слідчої дії (підрозділ 2.2). *Соціологічний метод* (анкетування та опитування) дозволив з'ясувати позиції і думки практичних працівників щодо сучасного стану нормативно-правового регулювання порядку провадження слідчих дій (підрозділи 1.1, 1.3; розділ 2; підрозділи 3.1 та 3.2). За допомогою *статистичного методу* було узагальнено результати анкетування слідчих органів внутрішніх справ та прокуратури, вивчення матеріалів кримінальних справ, що сприяло виявленню недоліків та упущень у частині забезпечення законності та обґрунтованості проведення слідчих дій (підрозділи 1.1, 1.3; розділ 2; підрозділи 3.1 та 3.2).

Емпіричну базу дослідження склали результати анкетування 187 слідчих органів внутрішніх справ та прокуратури, а також вивчення й узагальнення матеріалів 206 кримінальних справ, які розглядалися судами України протягом 2006–2008 рр.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що в дисертації обґрунтовується низка нових теоретичних положень та висновків, які розширюють наукове уявлення про поняття слідчих дій, гарантії прав і свобод учасників кримінального судочинства під час їх провадження, а також підстави та загальні правила їх проведення.

Вперше:

- обґрунтовано, що обшук особи та виїмка у неї предметів і документів при фізичному захопленні, що проводиться в порядку, передбаченому п. 1 ч. 3 ст. 184 КПК, можливі до порушення кримінальної справи;

- аргументовано, що перед початком допиту неповнолітній свідок, який досяг одинадцятирічного віку, має бути попереджений про те, що відмова від дачі показань чи надання завідомо неправдивих показань тягне за собою порушення кримінальної справи, яка вирішується в порядку, передбаченому ст. 7-3 КПК;

- доведено, що під правовими підставами для провадження слідчих дій слід розуміти повноваження посадової особи чи органу провадити відповідну слідчу дію щодо певної особи та в конкретний момент у поєднанні із процесуальною формою рішення про її проведення;

- аргументовано, що складовими елементами фактичних підстав для провадження слідчих дій є мета проведення слідчої дії та фактичні дані, які вказують на можливість її досягнення;

- розкрито підстави для провадження слідчих дій, передбачених чинним КПК та проектом КПК;

- сформульовано низку пропозицій щодо змін і доповнень до чинного КПК (ст.ст. 128-1, 167, 177, 187), Закону України “Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду”, а також пропозицій до проекту КПК, що стосуються гарантій прав і свобод учасників кримінального процесу, залучених до проведення слідчих дій.

Удосконалено:

- формулювання поняття “слідча дія” шляхом включення до його дефініції такої ознаки, як “наявність відповідних підстав для її провадження”;

- визначення змісту процесуальних гарантій у кримінальному судочинстві;

- механізм реалізації судового захисту конституційних прав та свобод учасників кримінального судочинства під час провадження слідчих дій.

Дістало подальшого розвитку:

- твердження про те, що чітка законодавча регламентація підстав та порядку проведення кожної слідчої дії є гарантією прав і свобод її учасників;

- пропозиція щодо розширення переліку слідчих дій, проведення яких можливе до порушення кримінальної справи;

- положення щодо використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності як підстави для проведення слідчих дій;

- окремі аспекти здійснення прокурорського нагляду та відомчого контролю при провадженні слідчих дій.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані та аргументовані у дисертації теоретичні висновки та практичні рекомендації використовуються за різними напрямками діяльності:

– у законодавчій сфері – Комітетом Верховної Ради України з питань правосуддя при роботі над проектом КПК України (акт впровадження від 16 квітня 2009 р. № 04-03/18-912);

– у правозастосовній діяльності – рекомендації позитивно оцінені та застосовуються в практичній роботі органів досудового слідства МВС України у Львівській області (акт впровадження від 23 січня 2009 р. № 1/2-263);

– у навчальному процесі – під час проведення семінарів та практичних занять з дисципліни “Теорія судових доказів” у Київському національному університеті внутрішніх справ (акт впровадження від 15 грудня 2008 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження неодноразово доповідалися авторкою на засіданнях кафедри кримінального процесу Київського національного університету внутрішніх справ, були оприлюднені на: науково-теоретичній конференції “Актуальні проблеми науки та юридичної практики очима молоді” (м. Київ, 2007); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Проблеми забезпечення конституційних прав особи у кримінальному судочинстві” (м. Львів, 2007); II Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції “Розвиток України в XXI ст.: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми” (м. Тернопіль, 2008); IV Міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні питання реформування правової системи України” (м. Луцьк, 2009).

Публікації. Основні положення дисертації відображено у 9 публікаціях, 5 з яких опубліковано у фахових виданнях, затверджених ВАК України, та 4 – у тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які поєднують вісім підрозділів, висновків, п’яти додатків та списку використаних джерел (246 найменувань). Загальний обсяг дисертації становить 236 сторінок, з яких: 189 – основний текст, 20 – додатки та 27 – список використаних джерел.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми, аналізується стан її наукової розробленості; визначаються об’єкт, предмет, мета, завдання, методи дослідження, розкриваються наукова новизна роботи, теоретичне та практичне значення одержаних результатів; наведені відомості щодо їх апробації та публікації.

Розділ перший “Процесуальні гарантії прав і свобод учасників кримінального судочинства під час проведення слідчих дій” складається з трьох підрозділів.

У **підрозділі 1.1 “Поняття та система слідчих дій”** акцентується увага на відсутності єдиного підходу до визначення сутності слідчих дій та їх системи. Для дослідження генезису інституту слідчих дій, а також визначення сучасних

тенденцій його розвитку дисертантка вивчає історичні правові пам'ятки Х–XX ст., а також чинний КПК, проект КПК від 13.12.2007 р. (реєстр. № 1233) (проект КПК) та проект КПК, розроблений Національною комісією зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права.

Шляхом критичного аналізу висловлених у науковій літературі тверджень та виокремлення істотних ознак авторка дає визначення слідчих дій як процесуальних дій, що провадяться уповноваженими на те суб'єктами за наявності певних підстав й у визначеному законом порядку для збирання та перевірки доказів у кримінальній справі.

На підставі вивчення теоретичної і навчальної літератури, що стосується визначення системи слідчих дій, дисертантка доходить висновку, що систему слідчих дій утворюють: допит (свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, експерта), очна ставка, пред'явлення для впізнання (особи, предметів), обшук (приміщення, місця, житла чи іншого володіння особи, особи), виїмка (предметів, документів), огляд (місця події, місцевості, приміщення, предметів, документів, житла чи іншого володіння особи, трупа), освідування, відтворення обстановки і обставин події, накладення арешту на кореспонденцію, її огляд та виїмка, зняття інформації з каналів зв'язку, призначення експертизи, ексгумація трупа.

У *підрозділі 1.2 “Сутність процесуальних гарантій в кримінальному судочинстві”* основну увагу приділено визначенню змісту та системи процесуальних гарантій.

Авторка доводить, що примусовість є об'єктивною ознакою слідчої дії і зумовлюється тим, що законні вимоги органів досудового розслідування мають обов'язкову силу. Визнання примусового характеру слідчих дій, на думку дисертантки, зобов'язує законодавця створити додаткову систему гарантій прав та свобод осіб, залучених до їх проведення.

У роботі аналізуються підходи, що склалися в юридичній літературі, до розуміння сутності процесуальних гарантій в кримінальному процесі. Це дає підстави дійти висновку, що гарантії в кримінальному судочинстві існують як єдність процесуальних норм, що регламентують права та обов'язки учасників кримінального судочинства, та діяльності, спрямованої на реалізацію цих норм.

Дисертантка стверджує, що окремий правовий засіб як процесуальну гарантію можливо визначити лише в межах конкретних або кількох однорідних правовідносин. Підтримуючи думку про відкритість системи процесуальних гарантій, авторка класифікує усі процесуальні гарантії, що застосовуються у сфері кримінального судочинства, за юридичною силою їх джерела за трьома групами: 1) міжнародно-правові; 2) конституційні; 3) спеціальні (охоплюють норми кримінально-процесуального та інших галузей права).

Спираючись на поділ процесуальних гарантій за сферою дії кримінально-процесуальних норм, який існує в літературі, дисертантка доводить, що до процесуальних гарантій, регулюючий вплив яких поширюється на всю систему кримінального судочинства, слід віднести: принципи кримінального процесу; кримінально-процесуальну форму; обов'язки учасників кримінального

судочинства; заходи кримінально-процесуального примусу; здійснення контрольних та наглядових функцій спеціально уповноваженими на те органами. Усі інші процесуальні гарантії, на думку авторки, є додатковими, оскільки їх регулятивний вплив поширюється лише на окремі, однорідні суспільні відносини у сфері кримінального судочинства.

У підрозділі 1.3 “Роль процесуальних гарантій прав і свобод учасників кримінального процесу під час проведення слідчих дій” дисертантка досліджує питання, пов’язані з визначенням ролі кримінально-процесуальних гарантій у забезпеченні конституційних прав і свобод учасників кримінального судочинства під час провадження слідчих дій.

Авторка зазначає, що метою процесуальної регламентації підстав і порядку проведення кожної слідчої дії є забезпечення, по-перше, допустимості та достовірності отриманих доказів, по-друге, прав і свобод її учасників. Норми КПК не лише оптимальним чином врегульовують кримінальне судочинство, а й визначають межі максимально допустимих обмежень конституційних прав та свобод учасників процесу під час проведення слідчих дій. Водночас, проаналізувавши чинний КПК, дисертантка доходить висновку, що гарантії прав та свобод учасників кримінального судочинства під час провадження слідчих дій мають обмежений характер, оскільки охоплюють лише окремі слідчі дії.

Авторка звертає увагу на вузьке тлумачення у п. 8 ст. 32 КПК поняття “учасники процесу”, і, як наслідок, відсутність єдиного теоретичного підходу до його розуміння. Дослідивши основні наявні в теорії кримінального процесу погляди, вона схиляється до думки, що всі особи, які беруть участь у тій чи іншій стадії процесу, є учасниками кримінально-процесуальних відносин і, як наслідок, учасниками процесу.

Для оптимізації законодавчої регламентації гарантій прав і свобод учасників кримінального судочинства під час провадження слідчих дій обґрунтовується необхідність внесення змін до проекту КПК: ч. 3 ст. 227 доповнити положенням такого змісту: “У разі необхідності провести слідчу дію в нічний час, слідчий у випадках, передбачених частиною першою цієї статті, зазначає мотиви прийняття такого рішення у постанові, в усіх інших випадках – у протоколі проведення слідчої дії”; у ч. 4 ст. 227 закріпити положення: “Під час проведення слідчих дій в житлі чи іншому володінні особи слідчий повинен уживати заходів щодо нерозголошення виявлених при цьому обставин її особистого життя, а також особистого життя інших осіб, які проживають або тимчасово перебувають у цьому приміщенні”.

Розділ другий “Законність та обґрунтованість проведення слідчих дій під час провадження у кримінальній справі” складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1 “Законність проведення слідчих дій – гарантія прав і свобод учасників кримінального процесу” детально розглянуто елементи, що складають належний процесуальний порядок провадження слідчих дій.

Зазначається, що законність є визначальним принципом кримінального судочинства, оскільки стосується всіх стадій та інститутів кримінального процесу. Тому лише при неухильному дотриманні вимог закону створюються умови для

реалізації всієї системи процесуальних гарантій прав та свобод особи. На думку дисертантки, слідча дія буде законною за умови дотримання таких вимог: наявність у органу чи особи повноважень провадити відповідні процесуальні дії щодо певної особи та в конкретний момент; дотримання встановленого законом порядку прийняття рішення про проведення певної слідчої дії; наявність фактичних підстав для прийняття цього рішення; забезпечення визначеного КПК порядку провадження слідчих дій; належна процесуальна фіксація перебігу та результатів слідчої дії. Водночас у процесі вивчення матеріалів кримінальних справ було встановлено, що у 15,5 % (32) справ слідчі дії провадились оперативними працівниками, що не входили до складу слідчо-оперативної групи, без доручення слідчого, у 13,1 % (27) – слідчим без винесення постанови про прийняття кримінальної справи до свого провадження, у 25,2 % (52) – у стадії порушення кримінальної справи та у 38,2 % (79) не було дотримано порядку провадження слідчих дій, визначеного КПК.

Досліджуючи кожен із наведених вище елементів, авторка наголошує, що перелік засобів пізнання обставин вчиненого злочину до порушення провадження у справі потребує доповнення. На підставі аналізу норм кримінально-процесуального закону дисертантка доводить, що при фізичному захопленні особи, яку підозрюють у вчиненні злочину, уповноваженими на те особами, якщо є достатні підстави вважати, що вона має при собі зброю або інші предмети, які становлять загрозу для оточуючих, чи намагається звільнитися від доказів, які викривають її чи інших осіб у вчиненні злочину, обшук цієї особи та виїмка у неї предметів і документів можливі до порушення кримінальної справи. У дисертації також дістала подальшого розвитку позиція щодо необхідності законодавчого закріплення можливості призначення експертизи та проведення освідування в стадії порушення кримінальної справи.

Досліджуючи порядок провадження слідчих дій з особами, які не досягли шістнадцяти років, авторка пропонує передбачити обов'язкову участь спеціаліста при проведенні всіх слідчих дій з їх участю. Аналізуючи це питання, дисертантка доводить, що неповнолітній свідок, який на момент допиту досяг одинадцятирічного віку, відмовляючись від давання показань чи надаючи завідомо неправдиві показання, вчиняє суспільно небезпечне діяння. Тому перед початком допиту він має попереджатися про те, що відмова від дачі показань чи надання завідомо неправдивих показань тягне за собою порушення кримінальної справи, яка вирішується у порядку, передбаченому ст. 7-3 КПК.

Обґрунтовується необхідність внесення змін до проекту КПК, спрямованих на забезпечення належного порядку провадження слідчих дій. Запропоновано у ч. 5 ст. 227 закріпити обов'язок слідчого попереджати учасників слідчої дії також про відповідальність за розголошення даних досудового слідства.

У *підрозділі 2.2 “Обґрунтованість проведення слідчих дій у кримінальній справі”* авторка досліджує правові та фактичні підстави для провадження слідчих дій.

Дисертантка доводить, що обґрунтованість процесуальних рішень визначається специфікою підстав для їх прийняття. Зважаючи на це, пропонується

у проекті КПК закріпити положенням про те, що слідчі дії проводяться за наявності правових та фактичних підстав.

Аналізуючи погляди вчених, авторка доходить висновку, що правові підстави для провадження слідчих дій слід розуміти як: наявність повноважень у слідчого, органу дізнання чи особи, яка провадить дізнання, начальника слідчого відділу, прокурора провадити відповідну слідчу дію щодо певної особи та в конкретний момент в єдності з процесуальною формою рішення про її проведення. В окремих випадках правовою підставою для провадження слідчої дії може бути вказівка в законі про необхідність її проведення.

На підставі вивчення положень КПК виділяються суб'єкти, уповноважені приймати рішення та самостійно провадити слідчі дії, а також умови, за яких вони можуть реалізувати надане їм право.

Проаналізувавши норми КПК, які регламентують підстави для провадження слідчих дій, авторка доходить висновку, що складовими елементами фактичних підстав є мета проведення слідчої дії та фактичні дані, які вказують на можливість її досягнення.

З огляду на результати вивчення практики розслідування злочинів, дисертантка звертає увагу на те, що відсутність законодавчого розмежування підстави та мети кожної окремої слідчої дії у чинному КПК призводить до помилок у правозастосовній діяльності, порушення прав та свобод учасників слідчих дій та визнання доказів, отриманих в результаті їх проведення, недопустимими.

Авторка здійснює комплексне дослідження підстав для провадження слідчих дій, передбачених чинним КПК та проектом КПК. Це дозволяє сформулювати певні пропозиції, спрямовані на вдосконалення їх законодавчої регламентації. Зокрема, пропонується виключити ч. 2 ст. 68 КПК, а ч. 1 ст. 167 КПК сформулювати таким чином: “Особа може бути допитана як свідок з метою встановлення обставин, які підлягають доказуванню у справі”. Така пропозиція зумовлена тим, що визначення мети проведення слідчої дії повинно міститися у нормі, яка закріплює підстави для її провадження.

Також обґрунтовується необхідність внесення змін до проекту КПК: ч. 1 ст. 248, яка визначає підстави для проведення очної ставки, після слів “... в показаннях яких є суперечності” доповнити положенням: “... з метою з'ясування причин цих суперечностей та встановлення істини у спірних питаннях”; ч. 1 ст. 249, що регламентує підстави для проведення пред'явлення для впізнання, сформулювати таким чином: “За наявності фактичних даних, які свідчать про те, що свідок, потерпілий, підозрюваний, обвинувачений раніше сприймав певну особу, слідчий має право пред'явити її для впізнання зазначеним вище суб'єктам з метою встановлення тотожності, схожості або відмінності пред'явленого об'єкта з тим, який особа, що впізнає, зберегла у пам'яті”.

З'ясовуючи питання про правову природу та джерело фактичних даних, які вказують на можливість чи необхідність провадження слідчої дії, дисертантка обґрунтовує висновок про те, що вони можуть бути отримані не лише з доказів, а й матеріалів оперативно-розшукової діяльності. З усієї кількості (29)

опрацьованих подань слідчих, погоджених з прокурором, про проведення обшуку (виймки, огляду) в житлі чи іншому володінні особи у 35,4 % (10) слідчий посилається на матеріали оперативно-розшукової діяльності, у 22,7 % (7) – на докази, у 10,3 % (3) – на інші матеріали (пояснення, явка за повинною), тоді як у 31,6 % (9) вивчених подань взагалі відсутнє посилення на фактичні підстави проведення слідчої дії.

Визначаючи правову природу фактичних даних необхідно враховувати мету окремої слідчої дії. Так, слідчі дії, під час яких окрім збирання, здійснюється перевірка отриманих у кримінальній справі доказів, підставою для проведення можуть бути лише дані, отримані процесуальним способом. Проте підставою для проведення слідчих дій, спрямованих на збирання доказів, можуть бути також матеріали оперативно-розшукової діяльності.

Розділ третій “Забезпечення законності та обґрунтованості проведення слідчих дій засобами процесуального нагляду і контролю” складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 “Суддя як гарант законності та обґрунтованості проведення слідчих дій” досліджується процесуальний порядок отримання дозволу судді на проведення слідчих дій, які обмежують конституційні права та свободи особи. Дисертантка наголошує, що при надходженні подання слідчого, погодженого з прокурором, суддя має перевірити на лише його законність, а й обґрунтованість. Водночас, за результатами дослідження встановлено, що 82,3 % (154) респондентів для отримання дозволу суду на провадження слідчої дії вважають за потрібне подавати тільки подання про проведення слідчої дії і лише 17,7 % (33) – інші процесуальні документи (постанову про порушення кримінальної справи, постанову про притягнення особи як обвинуваченого, протоколи проведення слідчих дій). Зважаючи на це, пропонується ч. 5 ст. 177 КПК після слів “матеріали справи” доповнити положенням: “... які обґрунтовують необхідність проведення слідчої дії”.

Авторкою аналізується правова підстава для провадження накладення арешту на кореспонденцію та зняття інформації з каналів зв’язку – постанова голови апеляційного суду чи його заступника. У дисертаційному дослідженні набула подальшого розвитку позиція вчених (С.М. Стахівський, І.М. Козьяков) щодо необхідності надання права місцевому суду за місцем провадження досудового слідства вирішувати питання про накладення арешту на кореспонденцію та зняття інформації з каналів зв’язку.

На виконання рішень Європейського Суду з прав людини та Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу запропоновано внести зміни до законодавства, спрямовані на забезпечення особи, щодо якої провадяться накладення арешту на кореспонденцію та зняття інформації з каналів зв’язку, належними гарантіями захисту обмежених прав і свобод. З цією метою ч. 9 ст. 187 КПК (ч. 4 ст. 267 проекту КПК) доповнити положенням такого змісту: “Після скасування арешту, накладеного на кореспонденцію, та зупинення зняття інформації з каналів зв’язку слідчий зобов’язаний роз’яснити особі, стосовно якої були проведені ці слідчі дії,

можливість оскаржити постанову про накладення арешту на кореспонденцію чи зняття інформації з каналів зв'язку у вищестоящому суді. У разі встановлення судом незаконного проведення зазначених слідчих дій особа має право на відшкодування шкоди у розмірах і в порядку, визначеному Законом України “Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду”. А також п.1-1 ст. 2 Закону України “Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду” після слів “... обшуку, виїмки...” доповнити словами: “...накладення арешту на кореспонденцію, зняття інформації з каналів зв'язку...”.

З метою забезпечення конституційних прав і свобод особи під час проведення обшуку (огляду) житла чи іншого володіння особи у невідкладних випадках обґрунтовується необхідність винесення постанови про проведення слідчої дії і направлення копії цієї постанови та протоколу слідчої дії судді (пропозицію підтримали 60,4 % (113) респондентів). Це надасть змогу перевірити не лише законність та обґрунтованість рішення про проведення слідчої дії, а й сам перебіг та отримані результати, а також оцінити невідкладність обставин, що викликали необхідність її проведення без постанови судді. Запропоновано також визначити процедуру перевірки судом законності та обґрунтованості слідчої дії у такому випадку.

У *підрозділі 3.2 “Прокурорський нагляд за законністю та обґрунтованістю проведення слідчих дій”* зазначається, що незважаючи на те, що слідчі дії, пов'язані з обмеженням конституційних прав та свобод особи, провадяться лише на підставі судового рішення, прокурорський нагляд за законністю та обґрунтованістю їх провадження залишається одним з важливих засобів забезпечення допустимості доказів, для отримання яких вони проводяться, а також є гарантією прав та свобод учасників кримінального судочинства.

На підставі вивчення положень відповідних нормативно-правових актів авторка аналізує повноваження прокурора зі здійснення нагляду за провадженням слідчих дій. Це дає підстави стверджувати, що активна участь прокурора у провадженні слідчих дій не лише запобігає порушенню вимог закону та необґрунтованому обмеженню прав і свобод учасників кримінального процесу, а й сприяє їх своєчасному виявленню та усуненню.

З метою ефективного та безперешкодного виконання окремими службовими особами покладених на них обов'язків, запропоновано закріпити обов'язкову участь прокурора, що здійснює нагляд за додержанням законів органами, які проводять досудове розслідування, при проведенні обшуку, виїмки, огляду житла або службового приміщення, особистого чи службового транспорту, особистого обшуку судді, народного депутата України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Голови Рахункової палати, Першого заступника і заступника Голови, головних контролерів та Секретаря Рахункової палати як додаткову гарантію законності їх провадження.

На підставі аналізу процесуального порядку отримання дозволу суду на проведення слідчих дій, які обмежують конституційні права та свободи особи,

дисертантка обґрунтовано пропонує у разі незгоди прокурора на проведення слідчих дій надати слідчому право звернутися з письмовим викладом своїх заперечень до вищестоящего прокурора.

Ґрунтуючись на результатах вивчення практики розслідування злочинів, авторка доходить висновку, що попередня згода прокурора на звернення слідчого до суду з поданням про проведення слідчої дії не завжди створює гарантію його законності та обґрунтованості. Зважаючи на це, пропонується закріпити обов'язок останнього самостійно доводити необхідність провадження слідчої дії, про яку клопоче слідчий, в суді.

Також у дисертації наголошується на необхідності уніфікації форми повідомлення прокурора про проведений обшук (огляд) без постанови судді та обшук без санкції прокурора – направлення копії постанови про проведення слідчої дії та протоколу її проведення.

У *підрозділі 3.3 “Відомчий контроль за законністю та обґрунтованістю проведення слідчих дій”* основну увагу авторка приділяє визначенню ролі начальника слідчого відділу та начальника органу дізнання у забезпеченні законного та обґрунтованого проведення слідчих дій у стадії досудового розслідування.

Дисертантка зазначає, що ефективність досудового розслідування, його якість, забезпечення прав і свобод особи визначаються рівнем процесуального контролю.

На підставі вивчення відповідних норм КПК, положень низки відомчих нормативно-правових актів, а також проекту КПК авторка детально розглядає механізм реалізації контрольних повноважень, якими наділені начальник слідчого відділу та начальник органу дізнання.

Аналізуючи співвідношення процесуальної самостійності слідчого та процесуального контролю начальника слідчого відділу, дисертантка доходить висновку, що останній сприяє забезпеченню законності кримінально-процесуальної діяльності у стадії досудового слідства та реалізації процесуальних гарантій прав та свобод учасників кримінального судочинства. Це дало змогу розвинути пропозицію щодо необхідності наділення начальника слідчого відділу правом подавати прокуророві клопотання про скасування незаконних та необґрунтованих подань слідчого.

Досліджуючи повноваження начальника слідчого відділу, пов'язані з наданням вказівок слідчому, авторка наголошує на обмеженості законодавчих положень, що надають можливість слідчому їх оскаржити. Дисертантка обґрунтовано пропонує законодавчо закріпити право слідчого оскаржувати вказівки начальника слідчого відділу про провадження слідчих дій, які обмежують права та свободи особи, передбачені Конституцією України, тобто таких, що потребують одержання згоди суду (судді) або прокурора.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й нове розв'язання проблеми законного та обґрунтованого провадження слідчих дій з позиції забезпечення прав і свобод учасників кримінального судочинства, у результаті чого було сформульовано висновки, в яких містяться результати дослідження:

1. Слідчі дії у кримінальному судочинстві слід розуміти як процесуальні дії, що провадяться уповноваженими на те суб'єктами за наявності певних підстав й у визначеному законом порядку з метою збирання та перевірки доказів у кримінальній справі.

Систему слідчих дій складають: допит (свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, експерта), очна ставка, пред'явлення осіб і предметів для впізнання, обшук (приміщення, місця, житла чи іншого володіння особи, особи), виїмка (предметів, документів), огляд (місця події, місцевості, приміщення, предметів, документів, трупа, житла чи іншого володіння особи), освідування, відтворення обстановки і обставин події, накладення арешту на кореспонденцію, її огляд та виїмка, зняття інформації з каналів зв'язку, призначення експертизи, ексгумація трупа.

2. Окремий правовий засіб як процесуальну гарантію можна визначити лише в межах конкретних або кількох однорідних правовідносин. За сферою дії кримінально-процесуальних норм процесуальні гарантії поділяються на: 1) гарантії, регулятивний вплив яких поширюється на всю систему кримінального судочинства; 2) гарантії, регулятивний вплив яких поширюється лише на окремі суспільні відносини в сфері кримінального судочинства.

3. З метою оптимізації законодавчої регламентації гарантій прав та свобод учасників кримінального процесу під час провадження слідчих дій запропоновано законодавчо закріпити обов'язок слідчого: у разі потреби провести слідчу дію в нічний час – мотивувати рішення у постанові чи у протоколі проведення слідчої дії; під час проведення слідчих дій в житлі чи іншому володінні особи – вживати заходів щодо нерозголошення виявлених при цьому обставин її особистого життя, а також особистого життя інших осіб, які проживають або тимчасово перебувають у цьому приміщенні.

4. Умови для реалізації всієї системи процесуальних гарантій прав та свобод особи під час проведення слідчих дій створюються лише при неухильному дотриманні вимог закону.

Доведено, що обшук особи та виїмка у неї предметів і документів при фізичному захопленні, яке проводиться у порядку, передбаченому п. 1 ч. 3 ст. 184 КПК, можливі до порушення кримінальної справи.

Наведено аргументи на користь того, що неповнолітній свідок, який досяг одинадцятирічного віку, перед початком допиту повинен бути попереджений про те, що відмова від давання показань чи надання завідомо неправдивих показань тягне за собою порушення кримінальної справи, яка вирішується у порядку, передбаченому ст. 7-3 КПК.

5. Правові підстави для провадження слідчих дій слід розуміти як наявність повноважень у слідчого, органу дізнання, особи, яка провадить дізнання, начальника слідчого відділу чи прокурора провадити відповідну слідчу дію щодо певної особи та в конкретний момент в єдності з процесуальною формою рішення про її проведення. Складовими елементами фактичних підстав для провадження слідчих дій є мета проведення слідчої дії та фактичні дані, які вказують на можливість її досягнення. При визначенні правової природи фактичних даних, які утворюють підстави для провадження слідчих дій, необхідно враховувати мету окремої слідчої дії.

6. Роль судді у забезпеченні законності та обґрунтованості проведення слідчих дій, які обмежують конституційні права і свободи учасників кримінального судочинства, полягає у перевірці законності подання слідчого про проведення слідчої дії та вивченні матеріалів, які обґрунтовують необхідність її провадження. З метою забезпечення конституційних прав і свобод особи під час проведення обшуку (огляду) житла чи іншого володіння особи у невідкладних випадках обґрунтовано необхідність винесення постанови про проведення слідчої дії і направлення копії цієї постанови та протоколу слідчої дії судді.

7. Участь прокурора, який здійснює нагляд за додержанням законів органами, що провадять досудове розслідування, при проведенні слідчих дій, які обмежують конституційні права та свободи окремих службових осіб (судді, народного депутата України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Голови Рахункової палати, Першого заступника і заступника Голови, головних контролерів та Секретаря Рахункової палати) створить додаткову гарантію законності їх провадження.

8. Обґрунтовано пропозицію законодавчого закріплення права слідчого оскаржувати вказівки начальника слідчого відділу про провадження слідчих дій, що потребують одержання згоди суду (судді) або прокурора.

9. Запропоновано внести низку змін і доповнень до чинного КПК, проекту КПК та Закону України “Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду”, що мають на меті вдосконалення вітчизняної законодавчої та правозастосовної практики.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Рудь О. А. Поняття та зміст процесуальних гарантій в кримінальному судочинстві / О. А. Рудь // Іменем Закону. Науковий вісник. – К., 2007. – № 2. – С. 40–44.

2. Рудь О. А. Слідчі дії : примусовий аспект / О. А. Рудь // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – Львів : Львів. держ. ун-т. внутр. справ, 2008. – Вип. 1. – С. 349–355.

3. Струць О. А. Правові підстави для провадження слідчих дій / О. А. Струць // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. –

К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2008. – Вип. 42. – С. 546–552.

4. Струць О. А. Фактичні підстави для провадження слідчих дій / О. А. Струць // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2009. – Вип. 43. – С. 487–492.

5. Струць О. А. Забезпечення судом законності та обґрунтованості слідчих дій на досудових стадіях провадження у кримінальних справах / О. А. Струць // Судова апеляція. – 2009. – № 1. – С. 70–77.

6. Рудь О. А. Примусовий характер слідчих дій : тези доп. загальноуніверситет. підсум. наук.-теорет. конф. [“Актуальні проблеми науки та юридичної практики очима молодих учених”], (Київ, 18–19 трав. 2007 р.) / за ред. О. М. Джужі. – К. : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. – С. 85–87.

7. Рудь О. А. Процесуальні гарантії права особи на недоторканність житла під час проведенні слідчих дій : матеріали наук.-практ. конф. [“Проблеми забезпечення конституційних прав громадян в кримінальному судочинстві”], (Львів, 26 жовт. 2007 р.). – Львів : Львів. держ. ун-т. внутр. справ, 2008. – С. 192–195.

8. Рудь О. А. Обґрунтованість проведення огляду та обшуку житла чи іншого володіння особи у невідкладних випадках : зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. [“Розвиток України в ХХІ ст. : економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми”], (Тернопіль, черв. 2008 р.). – Тернопіль : Терноп. нац. економ. ун-т, 2008. – С. 96–99.

9. Струць О. А. Роль прокурорського нагляду у забезпеченні законного та обґрунтованого проведення слідчих дій : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. [“Актуальні питання реформування правової системи України”], (Луцьк, 29–30 трав. 2009 р.). – Луцьк : Волинськ. обл. друк. – 2009. – С. 660–662.

АНОТАЦІЯ

Струць О. А. Законність та обґрунтованість проведення слідчих дій як гарантія прав і свобод учасників кримінального судочинства. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Київський національний університет внутрішніх справ, Київ, 2009.

Дисертацію присвячено розв’язанню проблем законного та обґрунтованого провадження слідчих дій з позиції захисту прав та свобод учасників кримінального судочинства. Доведено, що лише при неухильному дотриманні вимог закону створюються умови для реалізації всієї системи процесуальних гарантій прав та свобод особи. Детально розглянуто структуру правових та фактичних підстав для провадження слідчих дій, що у своїй сукупності забезпечують обґрунтованість їх проведення.

На конкретних прикладах з практики розслідування злочинів розкрито механізм реалізації судового захисту конституційних прав та свобод учасників кримінального судочинства під час проведення слідчих дій. Проаналізовано роль прокурорського нагляду та відомчого контролю у забезпеченні законного та обґрунтованого провадження слідчих дій.

Ключові слова: слідчі дії, процесуальні гарантії, законність провадження слідчих дій, правові підстави для проведення слідчих дій, фактичні підстави для проведення слідчих дій.

АННОТАЦІЯ

Струц Е. А. Законность и обоснованность проведения следственных действий как гарантия прав и свобод участников уголовного судопроизводства. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Киевский национальный университет внутренних дел, Киев, 2009.

Диссертация является комплексным научным исследованием проблем законного и обоснованного проведения следственных действий в аспекте обеспечения прав и свобод участников уголовного судопроизводства.

В работе дано авторское определение понятия “следственные действия” как процессуальных действий, которые проводятся уполномоченными субъектами при наличии определённых оснований в соответствии с требованиями закона с целью сбора и проверки доказательств в уголовном деле. Определён перечень следственных действий.

Исследована сущность процессуальных гарантий в уголовном процессе. Обосновано, что конкретное правовое средство в качестве процессуальной гарантии можно рассматривать лишь в пределах определённых правоотношений. Усовершенствована классификация процессуальных гарантий за сферой действия уголовно-процессуальных норм.

Проанализирована роль процессуальных гарантий в обеспечении конституционных прав и свобод участников уголовного судопроизводства при проведении следственных действий. Разработаны научно обоснованные предложения, направленные на оптимизацию их уголовно-процессуальной регламентации.

Аргументировано, что лишь при неуклонном соблюдении требований закона создаются условия для реализации всей системы процессуальных гарантий. Рассмотрены вопросы, связанные с расширением перечня следственных действий, проведение которых возможно на стадии возбуждения уголовного дела, а также с иными условиями обеспечения надлежащего порядка производства следственных действий. Доказано, что обыск лица и выемка у него предметов и документов при физическом захвате, которое проводится в порядке,

предусмотренном п. 1 ч. 3 ст.184 УПК Украины, возможны до возбуждения уголовного дела.

Особое внимание в диссертации уделяется изучению структуры правовых и фактических оснований для проведения следственных действий, совокупность которых обеспечивает обоснованность их производства. Под правовыми основаниями следует понимать наличие полномочий у должностного лица или органа на проведение соответствующего следственного действия относительно определенного лица в конкретный момент в единстве с процессуальной формой решения о проведении следственного действия. На основе анализа норм действующего УПК Украины выделена структура фактических оснований для проведения следственных действий, которая включает в себя: цель проведения следственных действий и фактические данные, указывающие на возможность ее достижения.

Обращено внимание на отсутствие законодательного разграничения цели и оснований проведения следственных действий, что влечет за собой необоснованное ограничение прав и свобод участников уголовного процесса.

Проведено комплексное и всестороннее изучение оснований для проведения следственных действий, предусмотренных действующим УПК Украины и проектом УПК Украины (регистр. № 1233), на основе чего сформулированы изменения и дополнения, направленные на их усовершенствование.

Исследован процессуальный порядок получения разрешения у судьи на проведение следственных действий, ограничивающих конституционные права и свободы участников уголовного судопроизводства. Доказано, что при поступлении представления следователя, согласованного с прокурором, судья обязан проверить его законность и обоснованность.

Аргументирована необходимость внесения изменений в УПК Украины и Закон Украины “Про порядок возмещения ущерба, причиненного гражданину незаконными действиями органов досудебного следствия, прокуратуры и суда”, направленных на обеспечение лица, относительно которого проводятся наложение ареста на корреспонденцию и снятие информации с каналов связи, надлежащими средствами защиты ограниченных прав и свобод.

Сформулирован механизм судебной защиты конституционных прав и свобод участников уголовного судопроизводства при проведении неотложных следственных действий.

На конкретных примерах из практики расследования преступлений раскрыта роль прокурорского надзора и ведомственного контроля в обеспечении законности и обоснованности проведения следственных действий. С целью обеспечения эффективного и беспрепятственного выполнения обязанностей отдельными служебными лицами предложено предусмотреть обязательное участие прокурора при проведении следственных действий, ограничивающих их конституционные права и свободы.

Ключевые слова: следственные действия, процессуальные гарантии, законность производства следственных действий, правовые основания для

производства следственных действий, фактические основания для производства следственных действий.

SUMMARY

Struts O. A. Legality and grounding of investigatory actions performance as guarantee of rights and liberties of the criminal procedure participants. – Manuscript.

Thesis work to gain an academic degree of Candidate of Legal Science in specialty 12.00.09 – criminal procedure and criminalistics; forensic examination; operative-search activity. – Kyiv National University of Internal Affairs, Kyiv, 2009.

The thesis work has been devoted to solution of problems of lawful and grounding performance of investigatory actions from a perspective of rights and liberties of a person in a criminal legal procedure. It has been proved that conditions to realize all system of procedural guarantees of personal rights and liberties are created only in the case of rigorous fulfillment of requirements of law. The structure of legal and de facto grounds to perform investigatory actions, which in case of accumulation guarantee justification of investigatory actions performance, has been examined in details.

Mechanism of judicial defense performance of constitutional rights and liberties of participants of criminal procedure during performance of investigatory actions has been discovered with specific reference from proceeding of detection of crimes. Function of legality control by the public prosecutor and internal control with the purpose to guarantee lawful and justified performance of investigatory actions has been analyzed.

Key words: investigatory actions, procedural guarantees, legality of investigatory actions performance, lawful grounds to perform investigatory actions, de facto grounds to perform investigatory actions.